

Łukasz Włodarski
(Toruń)

Wyrok biskupa płockiego Pawła Giżyckiego w sporze pomiędzy Ninogniewem Kryskim a Bogusławem, plebanem w Drobinie

Key words: medieval Western Mazovia, medieval polish Church, medieval polish nobility.

Burzliwe dzieje Mazowsza sprawiły, iż do naszych czasów nie zachowało się zbyt wiele średniowiecznych źródeł dokumentowych i aktowych dotyczących tej dzielnicy¹. Źródła dokumentowe zostały opublikowane drukiem w sposób systematyczny do roku 1381². Dokumenty z okresu późniejszego były wydawane wybiórczo – bądź na zasadzie tematycznej³, bądź na zasadzie dość przypadkowego doboru⁴. Natomiast zakres edycji kościelnego materiału aktowego, a więc ksiąg kapitulnych, konsystorskich i biskupich dla interesującego nas

¹ Szerzej na temat strat materiałów rękopiśmiennych na Mazowszu zob. wstęp do *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza* [dalej: NKDM], cz. II, Warszawa 1989, s. IV–V.

² Zob. CDMG; NKDM, cz. II–III. Warto zaznaczyć, iż do tomu III NKDM ukazały się trzy uzupełnienia, zob. A. Supruniuk, *Uzupełnienia i uwagi do Nowego kodeksu dyplomatycznego Mazowsza część III: dokumenty z lat 1356–1381*, SŻ 2002, t. XL, s. 107–165; K. Pacuski, *Uzupełnienia i sprostowania do Nowego kodeksu dyplomatycznego Mazowsza część III: dokumenty z lat 1356–1381*, SŻ 2002, t. XL, s. 167–200 oraz J. Grabowski, *Jeszcze uzupełnienia do Nowego Kodeksu dyplomatycznego Mazowsza, część III: dokumenty z lat 1356–1381*, SŻ 2003, t. XLI, s. 71–76.

³ *Iura Masoviae terrestria*, t. I–III, Warszawa 1972–1974; *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka*, t. I–II, Warszawa 1975–1987.

⁴ *Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego obejmująca bulle papieżów, przywileje królów polskich i książąt mazowieckich tudzież nadania tak korporacyj jako i osób prywatnych*, wyd. J.T. Lubomirski, Warszawa 1863; DKM.

obszaru jest bardzo skromny⁵. Wskutek takiej sytuacji materiały czternasto- i piętnastowieczne zostały opublikowane tylko częściowo, co czyni zasadną edycję publikowanego tu źródła.

Aktualnie jest ono przechowywane w zasobie Archiwum Diecezjalnego w Płocku w zespole Acta Episcopalia. Interesujący nas wyrok biskupa płockiego Pawła Giżyckiego został zapisany w pierwszym tomie akt czynności biskupich obejmujących lata 1448–1471 na karcie 21⁶. Sentencja biskupia zachowała się w całości. Brak jest jakichkolwiek zniszczeń wspomnianej karty. Opisu tej księgi dokonał ostatnio Paweł Chojnacki, w związku z czym ograniczę się do prezentacji jego ustaleń. Księga czynności biskupich nosząca sygnaturę Ep. 1 zawiera zapisy czynności, które były dokonywane przez biskupa, bądź w jego obecności, oraz akta sądowe. W księdze tej brak jest składek z drugiej połowy roku 1454 oraz z dwóch następnych lat, tzn. 1455 i 1456 r. Każdy nowy rok w księdze rozpoczynał się od podania roku, imienia papieża oraz roku jego pontyfikatu. Każdą sprawę oddzielano od siebie nagłówkiem (tytułem) – zazwyczaj nazwą miejscowości, której sprawa dotyczyła. Wpisy w zasadzie były ułożone chronologicznie, aczkolwiek zdarzały się w tej materii pewne wyjątki. Nową sesję sądową oznaczano niewielkim inicjałem. Zazwyczaj tylko przy pierwszej sprawie w danej sesji podawano datę i miejsce. Pisarzem, który głównie prowadził wpisy do księgi o sygnaturze Ep. 1, był Przeclaw z Jączewa⁷.

Właściwie niewiele wiadomo o dziejach Drobinia w średniowieczu⁸. Pierwsza wzmianka traktująca o istnieniu w tej miejscowości struktur kościelnych jest nader lakoniczna. W testacji dokumentu wystawionego w Płocku 2 lutego 1333 r. przez biskupa płockiego Floriana widnieje Herman pleban w Drobinie, który zarazem był kanonikiem płockim⁹.

⁵ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, t. III, cz. I: *Acta iudiciorum dioecesum Plocensis, Wladislaviensis et Gnezniensis (1422–1533)*, Kraków 1908.

⁶ Archiwum Diecezjalne w Płocku [dalej: ADP], Acta Episcopalia [dalej: Ep.], sygn. 1, k. 21.

⁷ P. Chojnacki, *Biskup płocki Paweł Giżycki (1439–1463) i jego działalność* [w:] *Z biografistyki Polski późnego średniowiecza. Studia*, red. M. Koczerska, Warszawa 2001 („Fasciculi historici novi”, t. IV), s. 136–137.

⁸ Z racji braku zainteresowania historyków średniowiecznymi dziejami Drobinia jedynie *Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu* (z. 1, oprac. A. Borkewicz-Celińska, Wrocław 1980, s. 63–64) przynosi informację o tej miejscowości. Z tego powodu będzie on dla nas przewodnikiem po zachowanych do naszych czasów archiwaliach traktujących o Drobinie.

⁹ NKDM, t. II, nr 204. Następnie Herman przed 23.06.1339 r. został oficjałem biskupim, który to urząd dowodnie dzierżył jeszcze 15.03.1344 r., zob. A. Radziwiński,

Wygląda jednak na to, że beneficjum drobińskie musiało być w tym czasie bardzo intratne, skoro w jego posiadanie wszedł przedstawiciel kapituły plockiej. Następnie przez wiele lat źródła milczą o parafii drobińskiej.

Wiadomo natomiast, że w 1444 r. Andrzej z Zakrzewa i Piotr z Gulczewa sprzedali swoje części w Drobinie i Brwilnie dwóm braciom, Ninogniewowi i Pawłowi Kryskim, za sumę 200 grzywien¹⁰. Następnie w wyniku podziału dóbr 6 czerwca 1449 r. pomiędzy braćmi Kryskimi z Gradzanowa w posiadanie Ninogniewa weszły: Drobin, Nowa Wieś, Kosmenin, Krysk, Strzembowo, Drochowo, Dłutowo oraz Krzewo. Z kolei Paweł stał się właścicielem: Gradzanowa, Siemiątkowa, Krzeczanowa, Cyndatów oraz Brwilna¹¹. Nie wiemy, kiedy wystąpiły pierwsze spory pomiędzy Kryskim a miejscowym plebanem. Niemniej zważywszy na fakt, iż w treści sentencji nie natrafiamy na żaden ślad wskazujący na zaangażowanie w ten konflikt Pawła Kryskiego, nastąpiło to zapewne wkrótce po tym, gdy Ninogniew został samodzielnym właścicielem części Drobin. Finałem kontrowersji pomiędzy dziedzicem i plebanem było zdanie się na sąd biskupa plockiego Pawła Giżyckiego, którego orzeczenie stanowi przedmiot niniejszej edycji.

Zarówno biskup plocki, jak i Ninogniew z Kryska są dobrze znani w literaturze przedmiotu. Pierwszy z nich, Paweł Giżycki, herbu Gozdawa, był synem sędziego ziemskiego sochaczewskiego Waclawa, który uchodzi za pierwszego przedstawiciela rodziny Giżyckich pełniącego znaczący urząd. Paweł prawdopodobnie urodził się na przełomie XIV/XV w. Już w 1419 r. ukończył studia w Pradze, wieńcząc je uzyskaniem tytułu bakałarza nauk wyzwolonych. Następnie wszedł w posiadanie wielu beneficjów kościelnych, m.in. dzięki dobrym kontaktom ze Zbigniewem Oleśnickim. Był kolejno kanonikiem krakowskim, gnieźnieńskim i poznańskim, scholastykiem plockim i krakowskim oraz od 1439 r. biskupem plockim, którym pozostał aż do swojej śmierci w 1463 r. Warto także dodać, że w latach dwudziestych XV w. sprawował urząd pisarza ziemskiego krakowskiego¹².

Z kolei Ninogniew Kryski, syn Leona, posługiwał się herbem Prawda. Począwszy od 1434 r. piął się po szczeblach kariery

Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej plockiej w XIV i I poł. XV w. Studium prozopograficzne, t. II: *Kanonicy*, Toruń 1993, s. 57, nr 50.

¹⁰ AGAD, Metryka Koronna, t. 337, k. 132v.

¹¹ *Ibidem*, k. 74.

¹² T. Słowikowski, *Giżycki Paweł h. Gozdawa (zm. 1463)* [w:] PSB, t. VIII, Wrocław 1959, s. 23–25; zob. również P. Chojnacki, *Biskup plocki...*, s. 87–187; Urz. mp., s. 83 (tam potwierdzony w roli pisarza ziemskiego krakowskiego w końcu 1424 r.).

urzędniczej, zdobywając kolejne godności. W latach 1434–1457 był podsejdkiem płockim, następnie chorążym zakroczymskim (1439–1450), sędzią wyszogrodzkim i zakroczymskim (1450–1462), sędzią płockim (1457–1467/8), kasztelanem płockim (1463–1465), a uwieńczeniem jego kariery była godność wojewody płockiego (1465–1467/8) dzierzona przezeń do śmierci, która nastąpiła przed 1468 r., gdyż w tymże roku po raz pierwszy źródła wspomniały go jako zmarłego¹³.

Niestety, niewiele wiadomo o magistrze Bogusławie, plebanie w Drobinie. Na tym beneficjum był potwierdzony od 1448 r.¹⁴ Ponadto z pewnością ukończył on studia na którymś z ówczesnych uniwersytetów, o czym przekonuje nas tytuł *magister*. Zmarł przed 15 września 1451 r., gdyż wtedy to patron i kolator kościoła w Drobinie Ninogniew Kryski prezentował na plebanię drobińską swojego syna Łazarza¹⁵.

Należy podkreślić, że biskup płocki Paweł Giżycki w interesującym nas sporze pełnił funkcję sędziego polubownego. Wskutek oddania sprawy pod sąd biskupi Ninogniew miał dać Kościołowi drobińskiemu jedną włókę wolną od robót i czynszów, położoną między włókami kmiecymi, a także przekazać Bogusławowi w dożywocie karcznię. Pleban zaś w zamian za uzyskane nadania z karczmy miał Kryskiemu, na wzór innych karczmarzy drobińskich, albo płacić czynsz taki sam jak pozostali karczmarze, albo ustaloną kwotę od wyszynku piwa. Ponadto Bogusław z racji otrzymanej włóki został zobowiązany przez ordynariusza, rozstrzygającego zaistniały spór, do odprawiania osobiście lub poprzez innego kapłana trzech mszy w tygodniu (dwóch za zmarłych oraz jednej za grzechy Ninogniewa i jego bliskich). Postanowień wyroku winny się trzymać obie strony pod karą 100 florenów nałożonych przez sędziego. W przypadku naruszenia warunków, które zostały przyjęte przez obie zwaśnione strony, połowa wspomnianej sumy miała przyspaść Kościołowi, zaś pozostałe 50 florenów stronie poszkodowanej.

¹³ A. Wolff, *Studia nad urzędnikami mazowieckimi 1370–1526*, Wrocław 1962, s. 88, 147, 235, 284, 288–290, 293; E. Rostworowski, *Kryski Ninogniew h. Prawdzic (poł. XV w.)* [w:] PSB, t. XV, Wrocław 1970, s. 485; J. Piętka, *Mazowiecka elita feudalna późnego średniowiecza*, Warszawa 1975, s. 85–86.

¹⁴ ADP, Ep., sygn. 1, k. 6v.

¹⁵ *Ibidem*, k. 57v.

Dokument

[Płock, 5 II 1449]

Wyrok biskupa płockiego Pawła Giżyckiego w sporze pomiędzy Ninog-niewem z Kryska, chorążym wyszogrodzkim i podsejdkiem płockim, a magistrem Bogusławem, plebanem w Drobinie.

Oryg.: *Archiwum Diecezjalne w Płocku, Acta Episcopalia, sygn. Ep. 1, k. 21.*

Wzm.: *Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu, z. 1. oprac. A. Borkowska-Celińska, Wrocław 1980, s. 64.*

Uwaga: *Tekst dokumentu wydany według zasad zawartych [w:] A. Wolff, Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku, SŻ, t. I, 1957.*

Tytuł: Drobnino

In causa generosi domini Nynognei de Kriszko¹ vexilliferi Wysche-gradensis et subiudicis Plocensis cum discreto magistro Bogus-lao² plebano de Drobnino³ dominus episcopus⁴ per sentenciam suam arbitralem, vigore compromissi in eum facti prolatam, sentenciavit et pronunciavit in primis videlicet, quod idem dominus Nynogneus vexillifer tenebitur dare et assignare unum mansum agri in Drobnino predictam, inter mansos kmethonum in ibidem iacentem, ita tamen, quod idem mansus non sit finalis, cum area et aliis pertinenciis ad dictum mansum spectantibus pro ecclesia in Drobnino et suis rec-toribus pro tempore existentibus ad tempora perpetua, ab omnibus laboribus, censibus, solucionibus, angariis et preangariis universis liberum penitus et exemptum. Item pari sua sententia pronuncia-vit, quod idem nobilis dabit unam thabernam ibidem in Drobnino prefato magistro Boguslao plebano in ibidem, dumtaxat ad tempora vite ipsius plebani, cum omnibus similiter utilitatibus et redditibus universis, caldari tunc excepto, a quo idem thabernator more aliorum thabernatorum in dicta Drobnino existentium prefato nobili censum solvet sive precium consuetum circa cervisie braxeacionem. Item^a idem magister Boguslaus plebanus modernus et successores sui pro tempore, racione huiusmodi mansi agri, leget tres missas singulis septimanis quolibet anno per se vel alium presbiterum: duas pro defunctis et terciam pro peccatis ipsius nobilis et suorum propinquo-rum, ad quod ipsum dictus dominus episcopus, ut arbiter et ordinarius

loci, simili sententia sua compulit et astringit. Que omnia partes predictae tenere debent sub pena centum florenorum per dominum vallata, medietatem pro^b ecclesia et medietatem pro parte tenente. Quam sententiam et penam partes eadem approbarunt et emolgarunt, presentibus dominis quibus supra.

^a *Et przekreślone.*

^b *Wyraz jest poprawiany.*

¹ *Ninogniew z Kryska h. Prawda, zob. tekst główny.*

² *Bogusław, pleban w Drobinie, zob. tekst główny.*

³ *Drobin, wieś, dawniej powiat bielski. Obecnie gmina Drobin, powiat płocki, województwo mazowieckie.*

⁴ *Paweł Giżycki h. Gozdawa, zob. tekst główny.*

Abstract

The Judgement of the Bishop of Płock, Paweł Giżycki, on the Dispute between Ninogniew Kryski and Bogusław, Parson in Drobin

The unpublished judgement from the books of the activities of the bishops of Płock is one of few medieval sources on the history of the Drobin parish. It was issued in Płock on February 5, 1449, by the bishop Paweł Giżycki, in the case of the dispute between the heir of Drobin, Ninogniew Kryski, and its parson, Bogusław. On its basis, Ninogniew was to present the church in Drobin with one volok free from labour and rent, located among the peasant voloks, as well as to give Bogusław an inn for life. In return, the parson was to pay him the same rent as other innkeepers in Drobin or a fixed sum from the sales of beer. Moreover, having been given the volok, Bogusław was obliged by the bishop who settled the dispute to perform personally or through another priest three masses a week (two for the dead and one for the sins of Ninogniew and his loved ones).